

*Світлана Зубчевська,
заступник директора з навчальної роботи
Таращанського агротехнічного коледжу,
здобувач Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ АГРАРНОГО КОЛЕДЖУ

У статті розглядається проблема формування загальнокультурної компетентності у студентів аграрного коледжу через засвоєння загальнолюдських цінностей. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень з означеної проблеми уточнено поняття: «компетентність» та «компетенція», подано визначення «формування загальнокультурної компетентності».

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, загальнолюдські цінності, загальнокультурна компетентність.

В статье рассматривается проблема формирования общекультурной компетентности у студентов аграрного колледжа с помощью усвоения общечеловеческих ценностей. На основе анализа психолого-педагогических исследований по данной проблеме произведены уточнения понятий: «компетентность» и «компетенция», подаётся определение «формирование общекультурной компетентности».

Ключевые слова: компетентность, компетенция, компетентностный подход, общечеловеческие ценности, общекультурная компетентность.

The article considers the problem of formation the general cultural competence of the students in Agricultural College be means of assimilation of human values. According to the basis of analization of psychological and educational researches about determined problem, the concepts of «competence» and «competency» have been ascertained, and such concepts as «the formation of the general cultural competence» has been defined.

Key words: competence, competence(cognizance), competentially based approach, human values, general cultural competence.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні спостерігаються кардинальні зміни у підходах щодо змісту та організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах різного рівня. Враховуючи глобалізаційні світові процеси, перехід до інформаційного суспільства, національною доктриною розвитку освіти в Україні продекларовано пріоритет сталого розвитку людини як головної мети і основного важеля

сучасного прогресу. Основними напрямками державної політики щодо розвитку освіти визначено особистісну орієнтацію; формування національних і загальнолюдських цінностей; оновлення змісту освіти та форм організації навчально-виховного процесу; інтеграцію вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначає освіту як стратегічний ресурс культурного і духовного розвитку суспільства, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості [5].

Саме тому, найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення з урахуванням запитів особистості та потреб суспільства і держави. А організація якісного навчально-виховного процесу в освітніх закладах різного рівня є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку як всього суспільства, так і формування нових життєвих орієнтирів окремої особистості.

Отже, одним із основних напрямів державної освітньої політики має стати побудова ефективної системи національного виховання для успішного розвитку та соціалізації дітей і молоді. Тому зараз відбувається переорієнтація на особистість молоді людини, на формування у неї життєво важливих компетентностей, що, в свою чергу, має допомогти їй у здійсненні ефективної соціалізації та самореалізації. А отже, великого значення набуває процес переорієнтації парадигми вищої освіти зі знаннєвої на компетентнісну.

Теоретичну основу компетентнісного підходу складають закони України: «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Державна програма «Вчитель», нормативно-правові документи Кабінету Міністрів, Міністерства освіти і науки України, Галузевий стандарт вищої освіти України та ін.

Базовими поняттями компетентнісного підходу є «компетентність» і «компетенція». О. Я. Савченко зазначає, що компетентнісний підхід визначається як спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей, які в свою чергу формують загальну компетентність як інтегровану характеристику досягнень учня, де «компетентність – це здатність особистості, яка набута в процесі навчання, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці. Компетентність – це володіння учнем певної компетенції» [7, с. 3]. Тоді як «компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визначений рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою» [7, с. 6].

Отже, компетентнісний підхід розширює можливості освітнього процесу, додаючи до традиційних знань, умінь і навичок досвід, ставлення, особистісні якості тощо.

Різні аспекти компетентнісного підходу досліджували: Т. М. Байбара, Н. М. Бібік, О. М. Бобієнко, Т. Г. Браже, Л. М. Ващенко, Н. В. Гарашкіна, І. А. Зимня, В. В. Краєвський, О. І. Локшина, О. В. Овчарук, О. В. Онопрієнко, С. А. Остапенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, Г. В. Терещук, А. В. Хуторський та інші.

Проблему компетентнісного підходу як методологічну основу збереження цілей, змісту і якості вищої освіти розглядали: Дж. Боуден, А. Бермусм, М. Лейтер, Дж. Равен, Е. Шорт та ін.

Теорію формування ціннісних орієнтацій розроблено в дослідженнях О. Арнольдова, Е. Ільєнкова, М. Кагана, В. Межуєва та ін.

Українські вчені Н. М. Бібік, О. І. Локшина, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, О. Я. Савченко та ін. визначили таку сукупність ключових компетентностей, а саме: уміння вчитись; громадянську; загальнокультурну; компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій; соціальну; підприємницьку; здоров'язберігаючу. Перелік компетентностей випускника як професіонала буде змінюватися в залежності від потреб суспільства і держави у процесі її розвитку, але ключові компетентності, такі як навчальна, громадянська, загальнокультурна, комунікативна, соціальна, підприємницька, здоров'язберігаюча є постійними і мають бути сформовані у сьогоденних випускників вищих навчальних закладів.

«Ключові компетентності є як особистісною, так і соціальною цінністю, вони вигідні кожному учневі і суспільству в цілому» [7, с. 6].

Важливим підґрунтям формування розвинутого громадянського суспільства в Україні є підготовка освічених, високоморальних, мобільних, ефективно діючих особистостей, здатних до активної співпраці та міжкультурної взаємодії.

Відомо, що лише людина високої культури може будувати міжособистісні стосунки на високому культурному рівні, розвивати культуру в усіх сферах суспільного життя, досягти високого особистого професійного рівня тощо. Ми вважаємо, що сформована у студентів аграрного коледжу саме загальнокультурна компетентність, яка базується на загальнолюдських цінностях, допоможе їм досягти успіху у професійній та життєвій самореалізації.

Відповідно підготовка фахівця у вищому навчальному закладі разом з фаховою компетентністю має формувати і загальнокультурну компетентність, передбачаючи поєднання високої професійності з інтелігентністю, соціальної зрілості та здатності до творчої самореалізації тощо.

Одним із факторів соціального життя людини є взаємодія освіти і культури, що є важливою умовою у формуванні загальнокультурної

компетентності майбутніх фахівців. Ми розглядаємо формування загальнокультурної компетентності студента аграрного коледжу як важливий чинник його загальнопрофесійної компетентності.

Галузевими стандартами підготовки молодших спеціалістів для аграрного сектору економіки України одним із завдань визначено формування *загальнокультурної компетентності*. Тлумачення, що подано у «Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти» звучить так: «...це здатність учня аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності» [6].

Досліджуючи компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи його впровадження, Н. М. Бібік зазначає, що у процесі виховання відбувається засвоєння індивідом основ культури як сфери духовного життя людей, що сприяє формуванню в особистості вмінь самостійно виробляти принципи своєї діяльності, поведінки, спілкування, орієнтуючись на найкращі зразки загальнолюдської та національної культури. За словами автора, «це і є сутністю культурної компетентності, яка передбачає здатність жити та взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними та загальнолюдськими духовними цінностями» [1, с. 69]. Далі наголошує: «Важливим складником суспільного життя та життя особистості в будь-якому суспільстві є культура... Безперечно, рівень загальної культури суспільства визначається рівнем культури особистостей, які його утворюють, і навпаки. Тому для поступу українського суспільства потрібне набуття молоддю культурної компетентності» [1, с. 72].

Зі слів автора можна зробити висновок, що формування загальнокультурної компетентності відбувається у процесі виховання, і є результатом засвоєння цінностей загальнолюдської та національної культури.

Т. Г. Браже визначає загальну культуру особистості як «рівень розвитку і реалізації сутнісних сил людини», сукупність компетенцій, пов'язаних зі здатністю брати на себе відповідальність, у сумісному ухваленні рішень, компетенцій, що стосуються життя у полікультурному суспільстві (розуміння відмінностей між представниками різних культур, мов і релігій, шанобливе ставлення до чужих традицій тощо) [3, с. 72].

Отже, погоджуємося з думкою автора, що загальнокультурну компетентність визначають наявність таких компетенцій як толерантність та повага до представників інших культур, адже вони надають уміння працювати в команді, в колективі, на виробництві, де потрібно приймати спільні рішення тощо. Тому необхідним складником загальнокультурної компетентності, на нашу думку, є полікультурна вихованість особистості. В. В. Бойченко її визначає як «інтегративну якість особистості, що

відображає багатоаспектність її зв'язків на мікро- та макрорівні і включає сукупність полікультурних поглядів, ідей, переконань, почуттів, потреб, цінностей, установок, які виявляються в конкретній поведінці» [2, с. 15].

Полікультурна вихованість, у свою чергу, є результатом «полікультурного виховання», що розглядається як «процес цілеспрямованого й планомірного формування й розвитку світогляду, переконань і почуттів особистості, що ґрунтуються на визнанні багатоманітності культур, збагачує її почуття, формує особливе ставлення до навколишнього світу й людей у ньому і супроводжується сприйманням та осмисленням життєво важливих парадигм буття, перетворенням зовнішніх культурних смислів у внутрішній морально-етичний світ» [2, с. 14].

З чого слідує, що складовою загальнокультурної компетентності є полікультурна вихованість, а полікультурне виховання відповідно є умовою формування загальнокультурної компетентності.

У матеріалах дискусій, організованих у рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта „рівний – рівному”» (2004 р.) подається таке трактування загальнокультурної компетентності (ЗК): ЗК стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства у всіх її аспектах, що передбачає формування культури міжособистісних відносин, оволодіння світовою та вітчизняною культурною спадщиною, принципи толерантності, плюралізму і дозволяє особистості:

- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки і культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;
- застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;
- знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;
- застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри;
- опанувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації [4].

Коли ми говоримо про формування загальнокультурної компетентності випускника коледжу, то маємо на увазі, що *загальнокультурна компетентність* – це складне особистісне утворення, що охоплює знання та орієнтації на цінності національної і світової культури, такі як: повага до традицій, злагода між людьми, толерантність та уміння почути й зрозуміти інших і забезпечує здатність їх дотримання у власній поведінці та міжособистісних відносинах.

Отже, завдання вищого навчального закладу – підготувати майбутнього фахівця аграрного сектору не лише кваліфікованим спеціалістом-професіоналом, але й – толерантною, інтелігентною, освіченою і високоморальною особистістю, здатною адаптуватися у непростих соціально-економічних умовах сьогодення, здатною до міжкультурної комунікації з різними представниками багатокультурного українського та світового співтовариства.

Вихід із духовної кризи, що спостерігається у сучасному суспільстві, неможливий без набуття загальнокультурного, морально-етичного та духовного досвіду особистості майбутнього фахівця, який можливо набути не лише при засвоєнні фахових знань, але і за умови спеціально організованої системи виховних заходів у процесі позааудиторної діяльності. Робота коледжу щодо формування ЗК компетентності має базуватися на загальнолюдських, національних й особистих цінностях та на формуванні у студентів відповідних ціннісних орієнтацій.

Ми вважаємо, що для формування загальнокультурної компетентності студентів аграрних вищих навчальних закладів можливості спеціально організованої системи позааудиторної позанавчальної роботи можуть бути потужним ресурсом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 47–49.
 2. Бойченко В. В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Бойченко Валентина Василівна. – Херсон, 2006. – 191 с.
 3. Браже Т. Г. Из опыта развития общей культуры учителя / Т. Г. Браже // Педагогика. – 1993. – № 2. – С. 70–75.
 4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики : [колективна монографія] / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
 5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/news.
 6. Постанова кабінету міністрів України Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Державний стандарт, розд. 1) від 23 листопада 2011 р. № 1392.
 7. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту освіти / О. Я. Савченко // Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: дидактико-методичні аспекти: Дайджест 2 / укл. О. В. Онопрієнко. – Донецьк : Каштан, 2012. – 142 с.
-